

Pregledni članak

INDEKS REGIONALNE KONKURENTNOSTI EU KAO INSTRUMENT ZA ANALIZU REGIONALNIH DISPARITETA

Dejan Molnar*

dejan.molnar@ekof.bg.ac.rs

Nikola Amidžić**

amidzicn@optimagrupa.net

Rezime

U radu se polazi od pretpostavke da Indeks regionalne konkurentnosti EU na adekvatan način odslikava dostignuti stepen socio-ekonomskog razvoja NUTS 2 regiona EU. Indeks se može koristiti za podešavanje ekonomskih strategija i politika u funkciji ravnomernijeg teritorijalnog razvoja. U radu, indeks će poslužiti za predstavljanje regionalnih karakteristika Nemačke i Francuske. Pomoću vrednosti RCI, koju NUTS 2 regioni dve vodeće zemlje članice Evropske unije ostvaruju, će se predstaviti i objasniti regionalna dimenzija njihovih privrednih sistema, kao i razlozi mnogo manjih regionalnih dispariteta Nemačke privrede. Obe zemlje su specifične na svoj način. Postojeće razlike pripisujemo istorijskim dešavanjima, različitoj strukturi privrede zemalja i primeni različitog sistema upravljanja.

Ključne reči: konkurentnost, regionalni dispariteti, Indeks regionalne konkurentnosti EU

JEL KLASIFIKACIJA: O52, F50, R12

---

* Univerzitet u Beogradu – Ekonomski fakultet

** OPTIMA Grupa d.o.o. Banja Luka

UVOD

Opisivanje teritorijalnog, prostornog aspekta ekonomskog sistema omogućeno je relativno mladom naučnom disciplinom. Regionalna ekonomija identifikuje faktore alokacije ekonomskih aktivnosti u prostoru, te ispituje kakve to posledice ostavlja na pojedince.

Pionirski rad Walter-a Isard-a iz 1940. godine odigrao je veliku ulogu u oblikovanju regionalne ekonomije kao naučne discipline. Ekonomisti decenijama nisu pridavali nikakvog značaja prostornoj dimenziji.¹ Nedostajala su stvarna tehnička objašnjenja i pribegavali su pukom opisivanju i mapiranju.

Ipak, stanje je u značajnoj meri ispravljeno poslednjih decenija – kreirani su određeni analitički alati. Iako već nekoliko decenija postoje dobro uspostavljene studije nacionalne konkurentnosti, analiza konkurentnosti na subnacionalnom nivou tek odnedavno dobija na pažnji. S obzirom da se za merenje konkurentnosti najčešće primenjuju kompozitni indeksi, predstaviće se indeks koji Evropska unija koristi za sagledavanje regionalne konkurentnosti. To je Indeks regionalne konkurentnosti (EU Regional Competitiveness Index – RCI). Indeks će u radu poslužiti za potrebe predavljanja regionalnih nejednakosti unutar Nemačke i Francuske.

1. KONCEPT KONKURENTNOSTI

Nova konceptualna mudrost je da zemlje, regioni i gradovi nemaju drugu opciju nego da budu konkurentni. Ekonomisti i analitičari su uzdigli konkurentnost na status prirodnog zakona moderne kapitalističke privrede. Kreatori ekonomske politike zahvaćeni su groznicom konkurentnosti; procena konkurentnosti zemlje i osmišljavanje ekonomskih politika za njeno unapređenje postali su zvanično institucionalni zadaci SAD-a, Velike Britanije, Belgije, Italije i Japana.²

Ova rastuća popularnost proizvela je niz studija koje koriste indekse za rangiranje zemalja i regiona. Dakle, razvoj ove ideje nije bio striktno vezan za akademsku sferu, već su i vlade zainteresovane za aktivnu ulogu

¹ Videti u npr. Molnar (2016), str. 5-36

² Martin, (2005)

u unapređenju konkurentnosti. Istovremeno, regionalne i gradske vlasti se sve više bave izgradnjom indeksa konkurentnosti kako bi uporedili položaj svojih lokaliteta sa položajem drugih, i kako bi osmislile ekonomske politike za podizanje ranga svoje oblasti na tzv. ligaškim tabelama. Dakle, kao što Svetski ekonomski forum (WEF) proizvodi Indeks globalne konkurentnosti (GCI) koji rangira nacionalne ekonomije, tako se pojavio veći broj regionalnih indeksa koji rangiraju mesta na osnovu odabrane mere konkurentnosti.

Ipak, koncept i merenje konkurentnosti na regionalnom nivou ostaje sporno područje analize, a Bristow sugeriše da su ligaške tabele konkurentnosti zavodljive za regionalne razvojne agencije i medije koji žele da apsorbuju “brze i prljave” komparativne mere regionalnih ekonomskih performansi.³ Svakako, pisanjem o pojmu konkurentnosti, neizbežno se razmišlja o sučeljavanju privrednih aktera. Ipak, koncept konkurentnosti na nacionalnom ili regionalnom nivou se odnosi na prisustvo uslova koji omogućavaju kompanijama da budu konkurentni na tržištu. Regioni se takmiče u pokušajima da obezbede najbolju platformu (okruženje) za rad na visokom nivou produktivnosti, i to se veoma razlikuje od direktne konfrontacije preduzeća.

Autori RCI, Annoni P., Kozovska K. i Dijkstra L., za potrebe izrade konceptualnog okvira indeksa definišu regionalnu konkurentnost kao sposobnost regiona da ponudi atraktivno i održivo okruženje privredi i stanovništvu da žive i rade.⁴ Za razliku od ostalih, ova definicija uključuje perspektive privrede i stanovništva, i obuhvata procenu snaga i slabosti privrede, te benefite koje stanovništvo uživa u regionu, za razliku od WEF definicije⁵ koja je fokusirana na koncept produktivnosti.

Međutim, kao što je to često slučaj sa ekonomskom politikom, novi fokus na regionalnu konkurentnost najčešće samo površno razume i pristupa našem pojmu. Suština je da bi regionalna konkurentnost zaista trebala biti u fokusu političke brige, ali je to složen, višedimenzionalni koncept koji je “frustrirajuće neuhvatljiv”.

---

³ Bristow, (2005).

⁴ Annoni et al., (2017).

⁵ Skup institucija, politika i faktora koji određuju nivo produktivnosti zemlje (Schwab, 2019).

2. REGIONALNA KONKURENTNOST – EVROPSKO TUMAČENJE

Nakon definisanja konkurentnosti, ostaje pitanje kako je izmeriti. Problemi prisutni prilikom definisanja koncepta se samo usložnjavaju i otežavaju mogućnosti kvantifikovanja.

Konkurentnost se može meriti analizom jednog ili više faktora konkurentnosti, korišćenjem teorijskih modela konkurentnosti ili kreiranjem kompozitnih indeksa.⁶ Svaki metod ima svoje prednosti i nedostatke. Svaki od njih može biti koristan u merenju konkurentnosti, jer ističu različite aspekte koncepta konkurentnosti, ali su istraživanja koja se bave problemima merenja konkurentnosti pokazala da se konkurentnost ne može u potpunosti definisati jednim ili manjom grupom socio-ekonomskih indikatora. Stoga je kompleksno merenje konkurentnosti neophodno te se koriste kompozitni indeksi.⁷

Indeksi konkurentnosti na nacionalnom nivou ne uspevaju da "ispričaju punu priču" o podnacionalnim trendovima poslovnih aktivnosti koje imaju tendenciju da se grupišu na određenim lokacijama što dovodi do jaza u performansama regiona. Kao odgovor, razvijen je veliki broj mera regionalne konkurentnosti kako bi se pratile putanje ekonomskog razvoja.⁸

Takvi indeksi služe za isticanje razlika između regiona. Poslovna zajednica ih koristi kao alat prilikom definisanja investicionih planova, tj. prilikom procene mesta lociranja svojih poslovnih aktivnosti⁹, dok ih sa druge strane kreatori ekonomskih politika koriste za identifikovanje slabosti privrede ili prikupljanje argumenata za vođenje određenih politika.¹⁰

U evropskoj praksi postoji veliki broj indeksa regionalne konkurentnosti¹¹ ali su svi oni fokusirani na analizu i poređenje regiona unutar jedne zemlje.

⁶ Snieška and Bruneckienė, (2009).

⁷ Travkina, (2015).

⁸ Huggins, (2010).

⁹ Ochel and Roehn, (2006).

¹⁰ Fisher, (2005).

¹¹ Huggins et al., (2021) koriste UKCI za evaluaciju konkurentnosti regiona Velike Britanije; Bronisz et al. (2008) su na osnovu modela Huggins-a i saradnika kreirali indeks za merenje konkurentnosti Vojvodstava (pokrajina) Poljske; Barna (2007) je koncipirao indeks za evaluaciju mađarske regionalne konkurentnosti; a Snieška i Bruneckienė (2009) su kreirali indeks koji "prati" konkurentnost 10 NUTS 3 litvanskih regiona.

Evropska komisija, odnosno Generalni direktorat za regionalnu i urbanu politiku (DG REGIO), od 2010. godine svake treće godine objavljuje Indeks regionalne konkurentnosti Evropske unije.¹² To je prvi kompozitni indeks koji obezbeđuje sintetičku sliku teritorijalne konkurentnosti svih NUTS 2 regiona 27 država članica EU.¹³ Indeks je kreiran tako da obuhvati različite faktore konkurentnosti na regionalnom nivou. Izdanje iz 2019. godine, RCI 2019, broji 72, uglavnom regionalna, indikatora.

RCI je kreiran po uzoru na GCI. Indeks koji analiziramo i pratimo u radu u velikoj meri usvaja i nadograđuje metodologiju koju je WEF razvio za vlastiti indeks.¹⁴ Međutim, postoje neke ključne razlike koje odvajaju RCI od GCI zbog regionalne i evropske dimenzije RCI. Da bi se uzeo u obzir regionalni aspekt konkurentnosti bila su neophodna odgovarajuća prilagođavanja. Takođe, tu je i značaj Nomenklature statističkih teritorijalnih jedinica (NUTS/NSTJ) Evropske unije, jer je upravo ona predvidela i omogućila podelu zemalja na manje statističko-teritorijalne jedinice. Upravo prikupljanje podataka na različitim nivoima statističkih regiona (NUTS 1, NUTS 2 i NUTS 3) otvara mogućnosti za kreiranje ekonomske politike koja stavlja naglasak na teritorijalni aspekt privrednog razvoja.

Ocenjuju se NUTS 2 regioni. Indikatori se prate u okviru 11 stubova koji opisuju inpute i outpute teritorijalne konkurentnosti. Ovih 11 stubova je grupisano u tri podindeksa sa različitim ponderima koji odražavaju različite uticaje vrednosti podindeksa na konačnu vrednost RCI. Podaci su standardizovani z-score modelom. Ponderi podindeksa su drugačiji od pondera GCI jer je WEF 2018. godine odustao od davanja različitih pondera podindeksima. Regioni su podeljeni u pet grupa, u zavisnosti od vrednosti realnog bruto domaćeg proizvoda po stanovniku, sa različitim ponderima podindeksa u zavisnosti od stepena razvijenosti regiona.¹⁵

Primena RCI nije uslovljena i usko fokusirana samo na zemlje EU, već se metodologija indeksa može primeniti na bilo koju zemlju i prvenstveno zavisi od dostupnosti i ažurnosti statističkih podataka za NUTS 2 nivo.

---

¹² Premda se tema konkurentnosti u Evropskoj uniji se intenzivirala nakon Lisabonske strategije.

¹³ Kozovska et al., (2011).

¹⁴ Isto.

¹⁵ Annoni and Dijkstra, (2019).

3. REGIONALNI DISPARITETI NEMAČKE I FRANCUSKE KROZ PRIMER RCI

Dosadašnja izdanja RCI prikazuju policentrični obrazac sa visokim performansama regiona glavnih gradova. RCI potvrđuje prisustvo velikog jaza između regiona glavnog grada i ostalih regiona zemlje. Najkonkurentniji region u većini zemalja EU je region glavnog grada.¹⁶ Međutim, izuzeci su Italija, Holandija i Nemačka. U Nemačkoj, DE21 Oberbayern i DE60 Hamburg imaju bolje performanse od regiona glavnog grada DE00 Berlin.

Kod druge grupe zemlja prisutna je velika varijabilnost, pretežno zbog dobrih performansi regiona glavnog grada u odnosu na druge regione u zemlji – takva je situacija u Francuskoj, Portugalu i većini istočnih i nordijskih zemalja u kojima regioni koji se graniče sa regionom glavnog grada imaju veoma malu konkurentnost. S tim u vezi u nastavku ćemo prikazati regionalne disparitete dve vodeće ekonomije Evropske unije sa aspekta vrednosti RCI koji njihovi NUTS 2 regioni ostvaruju.

U ekonomskom i političkom pogledu, Nemačka i Francuska su danas vodeće zemlje Evropske unije. Njihova uloga unutar Unije je postala još veća nakon Bregzita. Međutim, u periodu posle Drugog svetskog rata situacija nije bila kakva je danas – Francuska je izašla iz rata na strani pobednika, a Savezna Republika Nemačka je bila totalno razrušena, devastirana i podeljena nacijama.

Danas te dve zemlje imaju različite stavove po brojnim pitanjima, pa su u mnogim slučajevima prinuđene na kompromis. Otvoreno je pitanje koliko Nemačka i Francuska utiču na političke procese Evropske unije¹⁷, ali njihova ekonomska dominacija nije upitna. Te dve zemlje proizvode preko 40% BDP-a EU. Nemačka je dominantnija jer sama proizvodi jednu četvrtinu (24,48%) BDP-a EU.¹⁸

Dalje, ako pogledamo njihovu prostornu distribuciju ekonomskih aktivnosti i posmatramo nivo ekonomskog razvoja, kao vrednost RCI NUTS 2 regiona, pronaći ćemo suštinske razlike. Francuska ima visok stepen političke centralizacije i koncentracije ekonomskih aktivnosti u jednom regionu. Svi centri moći se nalaze u regionu Île-de-France i Parizu kao njegovom sastavnom delu. Uloga Pariza je evidentna sa aspekta gotovo svake funkcije u zemlji. On je politički, ekonomski i kulturni centar Francuske. Île-de-France region, koji obuhvata Pariz i tzv. “prsten“ oko Pariza izdvaja se kao “ostrvo u okeanu“

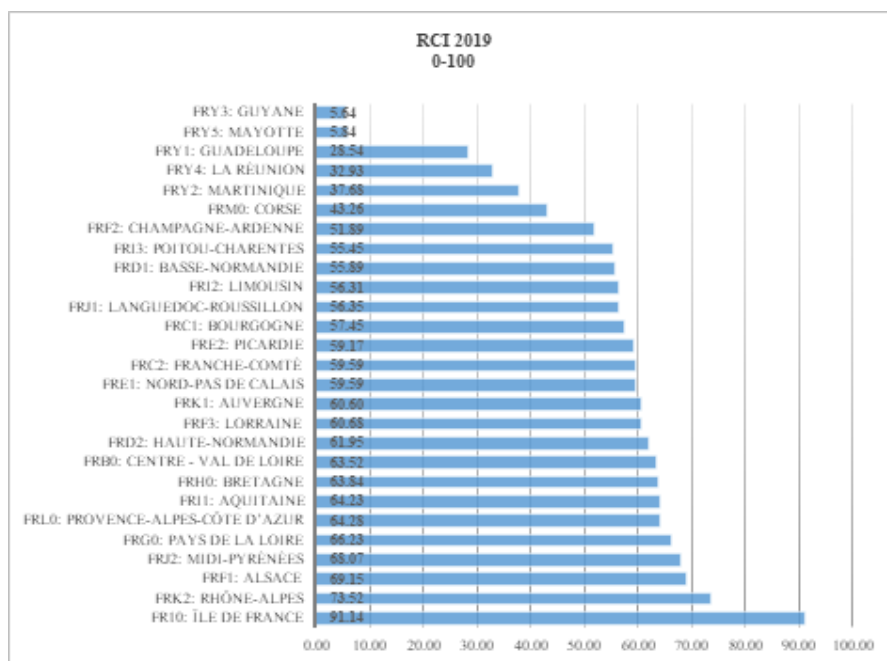
¹⁶ Isto. Više o dominantnom položaju glavnog grada u Srbiji u pogledu ekonomskih performansi videti u Molnar (2018).

¹⁷ Taksas, (2013).

¹⁸ Eurostat, (2023).

Francuske privrede. Ostali regioni Francuske nisu ni blizu ovim ekonomskim performansama. Prisutan je tzv. fenomen Francuskog “sela“, koji objašnjava prisustvo homogene strukture preostalih regiona Francuske (izuzev regiona Île-de-France). U pogledu izvršenog istraživanja, region FRY3 Guyane ima najnižu vrijednost RCI koja iznosi 5,64, dok drugi najrazvijeniji region posle Île-de-France, region Rhône-Alpes beleži vrednost RCI 73,52.

Grafikon 1. Pregled vrednosti RCI za NUTS 2 regione Francuske, vrednost 0-100

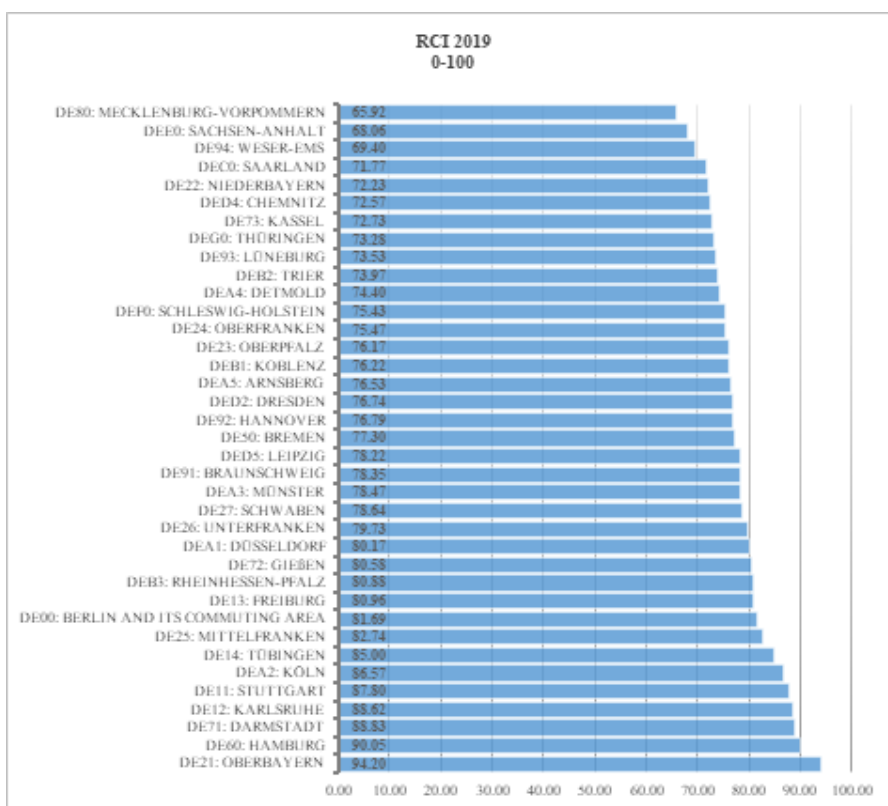

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka RCI 2019

U Nemačkoj je drugačija situacija. Pored regiona glavnog grada postoje i drugi vrlo bitni politički i ekonomski centri poput Minhena i Hamburga. Zapadni i severni regioni, (sa aspekta NUTS nomenklature to su regioni sa oznakama DE7, DEA, DE1, pri čemu se posebno ističu DE21 Oberbayern, DE60 Hamburg i DE71 Darmstadt) su generatori ekonomskog razvoja Nemačke.

Ravnomerni razvoj Nemačke privrede krije se iza nešto manje od jednog veka ekonomskog rasta i razvoja. Skoro svaki Bundesländer ima brend po kojem je poznat. Zbog istorijskih razloga, smatra se da je “normalno” što se regioni sa nižim vrednostima RCI nalaze na teritoriji bivše Nemačke Demokratske Republike. Ipak često nazivani “nekonkurentni” istočni regioni Nemačke beleže zavidne vrednosti RCI od oko 70 (vrednost RCI DE80 Mecklenburg-Vorpommern iznosi 65,92). Na drugom kraju liste nalazi se DE21 Oberbayern i DE60 Hamburg koji funkcioniše kao nezavisna NUTS 2 regija (Bundesländer). U isto vreme, vrednost RCI regiona u kojem se nalazi glavni grad (region DE00) iznosi 81,69. Svi regioni Nemačke su iznad prosečne vrednosti RCI, dok to nije slučaj u Francuskoj.

Grafikon 2. Pregled vrednosti RCI za NUTS 2 regione Nemačke, vrednost 0-100

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka RCI 2019

I Francuska i Nemačka sprovode ekonomske strategije i politike za rešavanje problema regionalnih razlika. To uključuje ulaganja u infrastrukturu, programe regionalnog razvoja, te mere za privlačenje preduzeća i otvaranje radnih mesta u manje razvijenim regionima. Konkretno, Francuska:

- konstantno sprovodi politiku teritorijalne kohezije koja promovise ravnomerni razvoj regiona. Cilj ove politike je smanjenje dispariteta poboljšanjem transportne infrastrukture i javnih usluga u manje razvijenim regionima.
- je osnovala regionalne razvojne agencije za svaki region. One rade na privlačenju investicija, i podstiču ekonomski rast regiona pružajući podršku lokalnim preduzećima.
- ima koristi od evropskih strukturnih fondova, poput Evropskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) i Evropskog socijalnog fonda (ESF). Ova vrsta fondova obezbeđuje finansijsku podršku za projekte regionalnog razvoja, otvaranje novih radnih mesta i povećanje konkurentnosti regiona koji zaostaju.
- primenjuje politiku zoniranja i poreskih olakšica radi privlačenja preduzeća u manje razvijene regione.

U Nemačkoj su u praksi prisutne slične mere, a posebno se izdvajaju:

- tzv. “solidarna doplata“ (*Solidaritätszuschlag*). Nakon pada Berlinskog zida i ujedinjenja Nemačka uvodi “solidarnu doplatu“ kao meru podrške finansiranja infrastrukturnih projekata u manje razvijenim istočnim regionima.
- *Gemeinschaftsaufgabe “Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur”* ili skraćeno *GRW*. Suština ovog programa je da on obezbeđuje finansijsku podršku investicionim projektima i izgradnji infrastrukture manje razvijenim, primarno istočnim, regionima Nemačke.
- Zakon o regionalnom podsticanju investicija. Ovim zakonom Nemačka je uvela poreske olakšice preduzećima koja odluče da otpočnu ekonomske aktivnosti u manje razvijenim regionima.
- Strategija pametne specijalizacije. Ona stimuliše investicije u definisane privredne sektore i regione. Pomoću ove strategije se nastoji ostvariti konkurentna prednost regiona na osnovu “prirodnih osobina“ regiona.

Dakle, obe zemlje imaju niz mera za stimulisanje ravnomernog ekonomskog razvoja i smanjenje regionalnih dispariteta. Međutim, uprkos ovim naporima, regionalni dispariteti su i dalje prisutni (u mnogo većoj meri u Francuskoj nego u Nemačkoj), a smanjenje nejednakosti između regiona ostaje izazov za obe zemlje.

ZAKLJUČAK

Predstavljeni indeks nudi vodič za kreiranje ekonomske (i regionalne) politike. Aktivnosti ekonomske politike je potrebno uskladiti sa stanjem u regionu, odnosno sa dostignutim stepenom socio-ekonomske razvijenosti. Kako se regioni kreću putem razvoja, njihovi društveno-ekonomski odnosi se menjaju i različiti faktori postaju manje/više važni za regionalnu konkurentnost. Zbog toga, preporuke i načini za poboljšanje konkurentnosti regiona različitog nivoa razvijenosti neće biti isti.

RCI može pomoći kreatorima evropskih, nacionalnih i regionalnih ekonomskih politika da procene u kojim stubovima/oblastima je posmatrani region lider, a koje je potrebno poboljšavati. To omogućava poređenje sa drugim regionima EU, da se pronađu regioni sa sličnim nivoom konkurentnosti i da se identifikuju regioni od kojih bi moglo da se uči. Strategije regionalnog razvoja bi trebale da koriste RCI prilikom odlučivanja o prioritetima politika regionalnog razvoja.

Prilikom korišćenja indeksa za donošenje socio-ekonomskih odluka, političari (donosioci odluka; kreatori ekonomskih politika) i poslovna zajednica moraju biti svesni ograničenja i pažljivo razmotriti metodologiju indeksa. Akademska zajednica treba da davanjem sugestija i smernica pomogne u daljem razvijanju indeksa kako bi se detaljno analizirala konkurentnost regiona.

U radu su pomoću RCI predstavljene nejednakosti NUTS 2 regiona dve najveće ekonomije Evropske unije. Iako se mere i ekonomske politike dve posmatrane zemlje neznatno razlikuju, regionalna nejednakost je mnogo manja u Nemačkoj.

Nemačka vlada je odlučnija i ulaže mnogo veće napore u smanjivanju socio-ekonomskih dispariteta između svojih istočnih i zapadnih regiona. Takođe, Nemačku privredu karakteriše snažan proizvodni sektor koji je

ravnomerno raspoređen po celoj zemlji u poređenju sa Francuskom, gde je ekonomska aktivnost većinom locirana oko Pariza. Prisustvo naprednih industrija i klastera u različitim delovima Nemačke doprinosi ravnomernijoj raspodeli ekonomskih aktivnosti i smanjuje regionalne razlike. Prilikom proučavanja regionalnih razlika vrlo bitan je i sistem upravljanja koji se primenjuje u zemlji, ali i koji se primenjivao u prošlosti. Nemačka ima federalni sistem koji svojim "državama" (Bundesländer), daje veliku autonomiju u donošenju odluka. Ova decentralizacija omogućava regionalne politike koje su prilagođene specifičnim lokalnim izazovima regiona. Bundesländer-i su mnogo bolje upoznati sa realnim stanjem svog okruženja što omogućava oblikovanje sopstvenih strategija ekonomskog razvoja i bolje odgovore na probleme uravnoteženog teritorijalnog razvoja.

Nemačka je odmah nakon pada Berlinskog zida počela da primenjuje mehanizme solidarnosti i finansijskih transfera istočnim manje razvijenim regionima. Mehanizmi finansijskih transfera, među kojima se izdvajaju "solidarna doplata" i program GRW, su bili ključni u kanalisanju finansijskih sredstava ekonomski slabijim regionima. Ovi mehanizmi su pomogli (i dan danas pomažu) u smanjivanju regionalnih dispariteta jer garantuju da se resursi i sredstva usmeravaju ka regionima kojima je zaista potrebna podrška.

Iako je Nemačka ostvarila napredak u smanjenju regionalnih nejednakosti, izazovi i dalje postoje, posebno u kontekstu odnosa istočnih i zapadnih Nemačkih regiona. Istorijski kontekst, ekonomska struktura, sistem upravljanja i mehanizmi finansijskih transfera u Nemačkoj su doprineli relativno manjem regionalnom jazu u poređenju sa Francuskom.

EU REGIONAL COMPETITIVENESS INDEX AS AN INSTRUMENT FOR THE ANALYSIS OF REGIONAL DISPARITIES

Abstract

The paper is based on the assumption that the EU Regional Competitiveness Index (RCI) reflects the level of socio-economic development of EU NUTS 2 regions. The index can be used for adjusting economic strategies and policies aimed at achieving even territorial development. In the paper, the index represents the regional characteristics of Germany and France. Using the RCI values, the regional dimension of two leading EU members will be presented and explained, as well as the reasons for smaller regional disparities in the German economy. Both countries are specific. Existing differences are attributed to historical events, different economic structures, and the application of different governance systems.

Key words: competitiveness, regional disparities, EU Regional Competitiveness Index (RCI)

LITERATURA

Annoni, P., and Dijkstra, L. (2019), *The EU Regional Competitiveness Index 2019*, Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/work/2019_03_rci2019.pdf

Annoni, P., Dijkstra, L., and Gargano, N. (2017), *The EU Regional Competitiveness Index 2016*, <https://doi.org/10.2776/94425>

Barna, K. (2007), "Measuring Regional Competitiveness" *Journal of Central European Agriculture*, Vol. 8, No 3, Pp 343–356.

Bristow, G. (2005), "Everyone's a 'Winner': Problematising the Discourse of Regional Competitiveness" *Journal of Economic Geography*, Vol. 5 No 3, Pp 285–304. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbh063>

Bronisz, U., Heijman, W. J. M., and Mischczuk, A. (2008), "Regional Competitiveness in Poland: Creating an index" *Jahrbuch Für*

Regionalwissenschaft, Vol. 28 No 2, <https://doi.org/10.1007/s10037-008-0026-y>

Eurostat, (2023) 2023 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP/default/table?lang=en [pristupljeno 18.05.2023.]

Fisher, P. (2005), *Grading Places: What Do the Business Climate Rankings Really Tell Us?* Economic Policy Institute. http://publicassets.org/grading_places.pdf

Huggins, R. (2010), “Forms of Network Resource: Knowledge Access and the Role of Inter-Firm Networks” *International Journal of Management Reviews*, Vol. 12 No 3, Pp 335–352. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2009.00266.x>

Huggins, R., Prokop, D., and Thompson, P. (2021), *UK Competitiveness Index 2021* [Monograph], Cardiff University. <http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/44799/>

Kozovska, K., Annoni, P., and Dijkstra, L. (2011), *A New Regional Competitiveness Index: Theory, Methods and Findings*, <https://doi.org/10.13140/2.1.3438.9442>

Martin, R. (2005), *Thinking About Regional Competitiveness: Critical Issues*.

Molnar, D. (2016), *Regionalne nejednakosti i privredni rast: teorijska i empirijska analiza*, CID & Asocijacija “Banat-info”, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd

Molnar, D. (2018), “DOMINANTAN POLOŽAJ GLAVNIH GRADOVA: ISKUSTVA IZ EU I SRBIJE”, u: zborniku radova 23. naučnog skupa *Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja jugoistočne Evrope*, Ekonomski fakultet u Nišu (29.06.2018.), Niš.

Ochel, W., and Roehn, O. (2006), “Ranking of Countries—The WEF, IMD, Fraser and Heritage Indices” *ifo DICE Report, ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich*, Vol. 4 No 2, Pp 48–60.

Schwab, K. (2019). The Global Competitiveness Report 2019, *World Economic Forum*, 666,

Snieska, V., and Bruneckienė, J. (2009), “Measurement of Lithuanian Regions by Regional Competitiveness Index” *Engineering Economics*, Vol. 61 No 1.

Taksás B. (2013), Németország és Franciaország: Európa tengely? – Az európai integráció kérdései az eltérő gazdasági modellek nézőpontjából [Germany and France: Europe’s Axis? – Issues of European Integration from the Perspective of Different Economic Models], *Hadtudományi Szemle*, Vol 1, Pp 82–89.

Travkina, I. (2015), *The Evaluation of Factors Having an Impact on the Lithuanian Export Competitiveness*, Vilnius Gediminas Technical University. <https://doi.org/10.20334/2333-M>